

Rónay Ágnes

Ph.D disszertáció tézisei

BABITS MIHÁLY ANGOL FORDÍTÁSAI

**Témavezető:
Dr. Kenyeres Zoltán**

Budapest, 2007

Babits Mihály a *Nyugat* első nemzedékének tagjaként az új magyar irodalmi megújulás emblematikus alakja volt. Elsősorban lírikusként, de más műfajokban is kiemelkedő szerepet játszott. Költészetén túl jelentős prózai munkássága is: kiváló irodalomtörténeti tanulmányai, és kritikái mellett regényeket is írt. Babits nem csak a magyar történelemmel és kultúrával azonosult, hanem az emberi egyetemességgel, az európai tradícióval is. Mint a világirodalom klasszikus alkotásainak: Sophokles, Dante, Shakespeare, Goethe, Baudelaire és mások műveinek ihletett tolmácsa egész szellemi birodalmat hódított meg a magyar kultúra számára, európai irodalomtörténetében pedig a kontinens irodalmának és szellemiségének közös hagyományokra épülő egységét hirdette. Ennek az egységnek, ennek a kulturális közösségnek az eszméje egész életművét és írói magatartását átszötte.

A dolgozat Babits műfordítói tevékenységével foglalkozik, először megismerkedhetünk legfontosabb fordításaival, majd angolból tolmácsolt műveivel, hisz fordításai között az angol költők szerepelnek a legnagyobb számmal. Babits és az angol irodalom, s elsősorban az angol költészet viszonya azért érdekes, fontos és tanulságos téma, mert a Babits-irodalom egyöntetű véleménye szerint a költő egész műveltségét, világképét, költői habitusát, ízlését a magyaron kívül leginkább az angol költészet alakította, s ezen belül is főként a XIX. századi. Babits műfordítóként, irodalomtörténészként, esszéíróként, sőt saját költői műveiben is feldolgozta, átszűrte angol irodalmi élményeit, sokszor közvetlen, még többször áttételes, nehezen kimutatható módon, ahogyan minden nagy költészetben a különféle hatások organikus egészzé ötvöződnek.

Babits Mihály az angol költészetéről alkotott véleményét leginkább *Az európai irodalom történetében* fogalmazta meg kronologikus, összefüggő és arányos formában férfikora delén, pályája csúcán, még sok tervvel tarsolyában. Már diákkorában elkezdett angolul tanulni és olvasni, első fordításai igen koraiak. 1905-ben tréfás, rövid levelet írt Kosztolányinak angolul, ez mutatja az autodidakta tanulás akkori szintjét. Igazi jelentősége abban van Babits angolszász tájékozódásának, hogy a *Nyugat* költői közül elsőként fordult az angol és amerikai irodalom felé, s ízlése szinte a mai napig kijelölte a magyar irodalmi tájékozódás alappontjait. Az azóta angolra fordított Babits-versek is arról tanúskodnak, hogy korszakalkotó egyénisége szinte beilleszthető lenne a posztromantikus, premodern angol költészetbe is, gondolati lírája és költői magatartása leginkább Yeats-szel rokonítható.

Versfordítói tevékenysége kezdetének a *Pávatollak* (1920) darabjait tekintik. Ám már ezt megelőzően számos fordítással kísérletezett: főleg diákkori és egyetemi Négyesy-stílusgyakorlatok idejéből való próbálkozásokról van szó. Ezeket a zsenyéket az antológia-ízlés jellemzi. A *Pávatollak*-korszakon belül egy franciás és egy angolos periódus különíthető el. A franciás periódust a Baudelaire-fordítások dominálják, egyrészt azért, mert ezek száma annyi, mint az összes többi fordításé, másrészt azért is, mert ezekben érezhetőek először tudatos műfordítói elképzelései. A *Pávatollak* Verlaine-fordításai elsősorban zenei „stílustanulmány”-t jelentettek. Verlaine lírai személyiségének egyik legjellemzőbb vonása a ritmus dalszerűsége, s ezt próbálta visszaadni Babits is.

Wilde-fordításai átmenetet alkotnak a francia és angol „stílustanulmányai” között. Wilde líráját nagyon kedvelte, ezért 1916-ban *Wilde Oszkár verseiből* kis kötetet is megjelentetett. Nagy fölfedezést jelentett számára az angolszász költők közvetítése. Poe-fordításaiban másfajta verszenét próbált ki, mint Verlaine verseinél. A *Pávatollak*-kötetben megtalálhatók még Wordsworth, Meredith, Dante Gabriel Rossetti, Keats, Shelley és Whitman fordításai.

Babits fordítói életművének legnagyobb vállalkozása Dante *Isteni Színjátékának* átültetése. Szász Károlynál természetesebb nyelven, zengőbb terzinákkal, világosabb fogalmakkal és kifejezőbb költőiséggel szólaltatta meg Dantét. Tudatosan, filológiai beleéléssel mélyed Goethe *Iphigéniájának* fordításába, hogy az erkölcsi elvek diadalát, a klasszicizmus humanitás-eszményét közvetítse. Babits számára Shakespeare mellett a másik nagy eszményt jelentő drámai korszak az antik görög dráma időszaka volt. Görög drámafordításában ér fordítói művészetének csúcsára. Az *Oedipus király* fordítását a tónushűség és stílusának egyenletes gördülékenysége jellemzi. Az *Oedipus Kolónosban* című dráma magyarra átültetésén utolsó éveiben dolgozott. E mű fordítását filológiai hűség, klasszikus egyszerű és naiv stílus jellemzi.

1933-ban megjelent himnuszfordításainak gyűjteménye az *Amor Sanctus*. Ez a kötet „stílustanulmány”, az élőbeszédhez közelálló, naiv hangvétel sikeres próbája, de ezen felül a Nyugat első nemzedékére jellemző ritmikai és stiláris kísérletezés is.

Babits költői fejlődésében óriási jelentőségű volt az angol lírával való találkozása. A Nyugat nagy nemzedékének ő lett az angol szakértője, sőt a harmincas évekig, Halász Gábor, Szerb Antal jelentkezéséig, az angol irodalom magyarországi helytartója. Szerepe a magyarországi angol művelődés elterjedésében egyedülálló. Egyetlen irodalmi személyiség sem fordította a magyar szellemi élet érdeklődését oly

nagy mértékben az angol irodalom felé, mint ő. Ehhez természetesen angolul is tudnia kellett, ám ebben a időben nem nagyon voltak meg erre a lehetőségei. Máig kérdéses, milyen volt angol nyelvtudása, és mikor és kitől tanult meg angolul. Erről többen és eltérő módon nyilatkoznak.

Angol fordításai nagy sikert értek el Magyarországon, több angol fordítás-kötete jelent meg újabb és újabb kiadásokban, sőt kisebb műfordításait fontosabb antológiákban is kiadta. Nagy elégtételt jelenthetett számára, hogy fiatalkori fordításai közül számos verse a nemzeti irodalom közkincsévé vált, fordítói munkássága pedig nagy hatással volt az utána következő generációkra.

Babits a műfordítást sokkal nagyobb és fontosabb írói feladatnak gondolta, mint az látszik. Fiatalkorában tanulmányt is írt a műfordításról, *A műfordítás filozófiája* címmel. E mű alapgondolatát Spencer filozófiája szolgáltatta. Műfordításról vallott további elképzeléseit a *Dante fordítása* című tanulmányában fejt ki. A műfordítást mindig eredeti műnek, saját műalkotásnak tekintette. A magyar nyelvet különösen alkalmasnak találta a nagy irodalmi művek tolmácsolására. Műfordítói programjában központi szerepet tölt be a költői személyiség gazdagítása, ez egyszerre mind a korai versfordítások tudatos továbbfejlesztését is jelentette. Babits mindig hangsúlyozta mennyire fontos a műfordítás a népek közötti szellemi együttműködésben is. Fordításról vallott elmékedésének egyik legfontosabb gondolata, hogy minél több a gondolat egy versben, és minél gazdagabb zenei árnyalatokban, annál nehezebb lefordítani.

A külföldi irodalmak figyelemmel kísérése és megismertetése mindig jellemzője volt a magyar irodalmi életnek. Többen is megpróbálták megfejteni a műfordítás, a fordító és az eredeti szöveg rejtelmes kapcsolatát. A dolgozat végigveszi e kapcsolatról kialakított nézeteket, és megkísérli bemutatni, hogy mi a műfordító igazi feladata. Az irodalomtörténészek általában megegyeznek abban, hogy a műfordító, mintha a költő vagy író művének első olvasója, kritikusa, elemzője lenne. Ami a fordítandó műből megragadja, amit fontosnak gondol, azt tartja meg, ezzel a fordításban kijelöli saját értelmezésének főbb irányait, hangsúlyait. Természetesen a fordítás során rengeteg nehézséggel találkozunk. Különösen a versfordítás jelent nagy kihívást, mivel a költészetnek rengeteg a nyelvi korlátja. A *Nyugat* című folyóirat nagyon sokat tett a világirodalmi tudat magyarországi létrehozásáért. Költői közül Babits volt az utolsó nagy nemzeti lírikusunk, aki még nagyjából valóban át tudta tekinteni az európai irodalomból azt, amit igazán fontosnak tartott, persze egy jóval lassúbb kiválasztódás és irodalmi kommunikáció keretein belül.

Babits az irodalmon át közelítette meg az angol életet és az angol lelket. Szerinte az angol líra a világirodalom legnagyobb vívmánya, az angol nép pedig igazi költői nép. Egyik tanulmányában ki is fejti, hogy az angol népnek a vers nagyobb, mélyebb és máig elevenebb élménye, mint bármely más népnek Európában.

Babits a görög és latin szerzők után először Beda Venerabilis angol szerzetes zsoltárát adja közre, latin nyelvből (*Psalmus ad Dominum*), mely az angol történetírás atyjának (673-735) latin nyelvű himnuszai közül való. Az egyik leghíresebb himnuszírónak John Peckhamet tartják. Babits latinból készült fordításai *Az angol irodalom kincsházájában* olvashatók, az egyik egy ismeretlen angliai szerző himnusza *Ének Krisztus szerelméről*, a másik John Peckham híres verse *Himnusz a Szentháromságról* címmel. John Peckham költeménye magában foglalja a Szentháromságról vallott görög és latin értelmezéseket, és mindkettőt egyetlen dicséretté olvasztja. Babits himnuszok iránti érdeklődésére két magyarázat lehetséges. Egyrészt hatalmas költői kihívást látott a himnuszok tolmácsolásában, hogy le tudja legyőzni a latin rímek, ritmusok, szójátékok, elmetornák nehézségeit, s kipróbálhassa a formák kiapadhatatlan változatosságát, és a régi líra remekeinek hű, tiszta és tökéletes másait adja. Másrészt e keresztény költeményekben a békéről, a szenvedésről, a soha meg nem elégedésről oly tökéletes leírások olvashatók, melyek Babitsot magukkal ragadták.

A vallási tárgyú művek lefordítása komoly kihívást jelentett Babits számára, ám még ennél is nemesebb feladatra vállalkozott, amikor figyelmét Shakespeare művészetére irányította. Angol nyelvű fordításai közül a leghatalmasabb vállalkozás Shakespeare *A vihar* magyarra ültetése. Babits mindig megkülönböztetett figyelemmel kísérte a magyar Shakespeare-kultuszt, vizsgálta a fordításokat, bírálta fogyatékságaikat, s ezeket saját maga is igyekezett javítani. Shakespeare műveiben a drámai, a lírai és az epikus elemek mesteri vegyítését elemzi, s csodálatosan intenzív hatásuk összetevőit kutatja. Babits 1924-ben elkészítette az új Shakespeare-fordítás alapelveinek tervezetét, amely, Rába György szerint, Arany János fordítási elveinek formai szempontból még szigorúbb változata volt.

A vihar fordulópont Babits műfordítói fejlődésében, mivel a köznyelv természetes kifejezőmódjához közeledik, miközben rendkívül eltérő hangnemeket kell változtatnia, drámai helyzeteket kifejeznie, és nyelvi jellemzéseket alkotnia. Babits érdeklődését két ok miatt kelthette fel ez a színmű. Egyrészt a darab egysége és látomásos költőisége. A sziget az életet szimbolizálja, a varázsló pedig a Teremtőt vagy

magát a költőt. A másik okot John Dover Wilson fogalmazza meg, aki *A vihart* mélységesen vallásos költeménynek nevezi, mely végtelen gyöngédségével, mindent felölelő szájalóméretével, az örömteljes megbánás és megbocsátás kicsendítésével olyannyira egyetemes krisztusi szellemű, hogy végezetül még Caliban is 'égi kegyelemről' kezd beszélni.

Babits Vihar-fordításának voltak éltetői és kemény kritikusi is. De azt ők sem tagadják, hogy a műfordítás műhelymunkálataiban derülnek ki az igazán fontos részletek, melyeket pusztán tekintélyelvi vagy filológiai alapon azért nehéz méltatni, mert egy nagy mű jó fordítása önmagában is műalkotás, melynek javára válik, ha nagy költő fordítja. S amint nincs tökéletes irodalmi mű, úgy kétszeresen is igaz, hogy nincs tökéletes műfordítás sem.

Babits Shakespeare művei közül két szonettet is lefordított, a XX.-t és a XCV-t. A szonetteknel tapasztalható emocionalitás Babits más műfordításainak is kedvelt kiindulása. Az *Erato*-gyűjteménybe fordította John Wilmot, 2nd Earl of Rochester *Találás mese* című erotikus versét. Talán azért akarta megismertetni épp e költeményt a magyar közvéleménnyel, mert megragadta Rochester szókimondása, és az a mód, ahogy dalba tudta szedni pajzán mondandóját.

Babits terjedelem szerint legtöbbet Shakespeare-rel foglalkozott, de a XIX. századi angol költőktől fordította a legtöbb verset. Ebből a korszakból William Blake volt az első költő, aki komolyan vonzotta és valószínűleg sokat is tanult tőle. A preromantikus költő két versét ültette át, a *Madárszerelmet* és *A pokol közmondásait*. Mindkét költemény Blake korai korszakából való, és Babits óta senki nem tolmácsolta őket. Az angol romantikusok közül ugyancsak felkeltette érdeklődését, William Wordsworth. Babits szerint „ma minden költő egy kicsit az ő tanítványa, akár tud róla, akár nem”. Wordsworth költeményei közül a *Tüneményhez* és az *Álomhoz* című verseket fordította, melyek nem tartoznak az angol költő legismertebb művei közé. Az angol romantikus költők második nemzedékéből leginkább Shelley keltette fel műfordítói érdeklődését. Shelleytől, akárcsak Wordsworthtól két viszonylag ismeretlen verset fordított, *Az érzékeny plánta* és az *Indián szerelem* címűeket. Shelley kritikusi szerint ezek az igénytelen, rövid idő alatt megírt versei, melyeket semmire sem tartott, valósággal kárt okoztak neki, mert túlzott népszerűségük adott okot a huszadik századi kritika fanyalgására. Babits talán éppen a költemények dalszerűsége, és könnyedsége miatt akarta tolmácsolni őket.

Babits nemcsak angol költők verseit ültette át magyarra, hanem amerikaiakét is. Először William Cullen Bryant egyik költeményével, a *Június*sal próbálkozott, mely szerinte híven tükrözi költője lelkiállapotát. A *Halál-ének* című verset Walt Whitmantól tolmácsolta, akit a *Nyugat* nagy nemzedéke fedezett fel, fordítói között találjuk Babits mellett Kosztolányit is, illetve a későbbi költők közül Kassák Lajost, Füst Milánt, Szabó Lőrincet, Vas Istvánt, és Weöres Sándort. Poe műveinek tolmácsolása tudatos és tapasztalt fordítóról árulkodik. Babits Poe-ról mindig úgy beszélt, hogy angol költő volt, aki teljesen az angol hagyományokból nőtt fel, emiatt magán hordta a 'Victoria-age' minden jellemvonását. Babitsot valószínűleg Poe bámulatos verselési bravúrjai vonzották, s a fordításokban is arra törekedett, hogy ezeket minél tökéletesebben visszaadja. Poe merész virtuozitása bátoríthatta eredeti verseiben is hasonló merészségre. Poe költeményei közül Babits fordításában olvashatók többek között az *Ulalume*, *Anni*, *Lee Annácska* és a nemzedékének legkedveltebb műve *A holló* is, melyet Kosztolányi és Tóth Árpád is átültetett magyarra. E híres vers magyar fordítása szokatlanul sok költő számára jelentett kihívást. Már a XIX. században próbálkoztak vele, majd a XX. században folytatódott ez a tendencia. A kritikusok általában egyetértenek abban, hogy Tóth Árpád tolmácsolása a legsikerültebb.

A szépség iránti érzékenység nemcsak Bryant és Poe költészetében figyelhető meg, hanem Keatsnél is, akitől Babits szintén fordított, *A szívtelen hölgy balladája* (*La Belle Dame sans Merci*) címen, mely egyike Keats verseinek, ahol néhány szó, néhány archaikus kifejezés elegendő, hogy egy mesebeli világba repítse az olvasót. Babits archaikus kifejezései csodálatos tündérvilágot ábrázolnak. A másik Keats vers, a *Szent Ágnes-este*, melyben szintén nagy számban szerepelnek archaikus kifejezések, ám ezeket Babits népiesre váltja, ezzel szinte népballadát alkot.

Babits legkedveltebb költői a Viktória-kor lírikusai voltak, akiktől számos verset tolmácsol. Robert Browningot a legnagyobb „pszichológ-költő”-nek tartja Shakespeare óta, aki a lélek működését akarta megragadni, és azt versbe vinni. Költeményeiben, melyeket Browning „drámai monológok”-nak nevez, hangulatok és hangulatváltozások láncolata figyelhető meg. Ezeket mesterien tolmácsolja Babits, többek között az *Egy gondolában*, melynek különösen megkapó melodramatikus befejezése. Babits Robert Browning feleségétől, Elizabethtől is fordított. A *Portugál* szonettek füzéréből a XXI-et választotta, melynek magyarra ültetése során egyáltalán nem ragaszkodik az eredeti szöveghez, inkább a szerelem hangulatát próbálja tolmácsolni. A fiatal Babits műfordítói „stílus tanulmányai” közt jelentős szerep jut Tennyson költészetének.

Számára Tennyson volt az a költő, aki mindenben meglátta a harmóniát, saját magában és a „föld népének egyszerű életében”. Babits fordításban olvashatók a *Szent Ágnes estéje*, *Az arany év*, a *Nappali álmom*, de legnagyobb vállalkozása *A lótuzevők* című hosszabb vers magyarítása. Kedvence Swinburne volt, akinek szellemisége, irodalomról vallott nézetei az övéivel mutattak rokonságot. A dekadencia és zeneiség nagy költőjeként láttatja, akinek görögimádatát magáéhoz közelinek érzi. Swinburne igen mély benyomást keltett az őt felfedező Babitsban, elsősorban formai, nyelvi szempontból, és amit lehet, rögtön saját költészetében is kamatoztatta. Ám a szecessziós, édeskés Swinburne nagy díszítőkedve nem igazán talált valódi utánpótlást a nyugatosok körében, és igen gyér számban található Swinburne-versek magyarul. Babits valószínűleg jóval többet olvasott tőle, mint amennyit lefordított, tolmácsolásában csak négy költemény található: *Árny, csönd és tenger*, *Ballada álmohorról*, *Búcsú*, és *Tenger és alkonyég között* címmel. A három viktoriánus költőn kívül, Babits hosszabb tanulmányal adózott George Meredith művészetének is. Szerinte az egyik legnehezebben érthető angol költők egyike prózában és versben, ma a csaknem elfeledett lírikusok közé tartozik. Babits a *Lucifer csillagfényénél* című antológia-darabra figyelt fel, melyet először 1921-ben a *Pávatollakban* adott közre. Talán romantikus sátánizmusa miatt választotta ezt a költeményt, de nem tartotta olyan fontosnak, hogy sokat bibelődjék vele. Egyébként is jellemző volt rá, hogy időnként kedvét veszve szinte „félbehagyta” a művet. Ennek legékeesebb példája a *Kártyavár* befejezése.

Babits kisebb műfordításai sorában találjuk a preraphaelita költő, Dante Gabriel Rossetti versét *A kártyásasszony*-t. Ez a vers romantikus-misztikus halálszimbolikájával kelthette fel Babits érdeklődését. A versben előforduló szinesztézia, alliteráció, paralelizmus, szecessziós neologizmus, és a strófákon végigvonuló gondolatrítmus, mind arra vall, hogy a fordító saját költői anyagra ismert.

Swinburne mellett Babits másik legkedveltebb angolnyelvű írója Oscar Wilde volt. Sorsát és műveit az éles kontrasztok jellemezték. Manapság nevét talán leginkább sajátosan szép és szomorú meséi és életének mítosza tartják fent. A *Nyugat* 1911. évi 8. száma a *Charmides* című hosszabb költemény Babbitstól származó fordításával indult, mintegy megerősítve azokat a magasztalásokat, amelyekkel a folyóirat korábban halmozta el Wilde-ot. Wilde legszembetűnőbb versei azok, melyekben esztétizmusról vallott elveit megkísérli gyakorlatban is alkalmazni. Ehhez segítségül hívja oxfordi mentorát, Walter Patert, és a francia impresszionista festőket. Pater hatása igazán Wilde

impresszionista versein érzékelhető, mint például *Impression du Matin*, *Les Silhouettes*, *Impression* című költeményeiben, melyeket Babits fordításában is olvashatunk. E verseken kívül Babits tolmácsolásában olvashatjuk még többek között az *Arno mentén*, *A Szimfónia sárgában*, és az *Ave Imperatrix* című műveket.

Babits a XX. századi költők közül Galsworthy, Walter De La Mare, és Sigfrid Sassoon, John Drinkwater, Anne Wickham és Vernon Duckworth-Barker egy-egy versét tolmácsolta. Egy verset fordított az ír költőtől, William Butler Yeats-tól is. Yeats talán legfontosabb, hozzá legközelebb álló brit költő kortársa, akitől *A szél a nádasban* című, korai, 1899-es kötetből választott egy rövid költeményt, a *Szerelmesét halottnak kívánja* címűt. A rendkívül eklektikus ízlésű és gondolkodású angol-ír Yeats egyik elődje ugyancsak Oscar Wilde, akárcsak Babitsnak, s közös kedvencük és mesterük volt William Blake is. Babits gondolati lírája és költői magatartása leginkább Yeats-szel rokonítható.

Babits Mihály angol nyelvű fordításaival mindmáig legkiterjedtebben Rába György foglalkozott. Rába György Babits egész költői pályáját tökéletes egységben látja műfordításaival, azok pedig „a szimbolizmus egyéni modelljeiről tanúskodnak”. Babits összetett költői világát lehetetlen bármiféle irányzattal leírni vagy minősíteni, s mint a *Beszélgetőfüzetek* szórványos angol utalásaiból kiviláglík, ha egyre csökkenő mértékben is, de élete végéig megpróbált tájékozódni a kortárs költészettel kapcsolatban. Amit Babits Tóth Árpád műfordításainak korszakaival kapcsolatban előad, az mondható el saját fordításáról is: egyre nagyobb alázat és hűség figyelhető meg az eredeti művekkel kapcsolatban. Babits úgy tudott és mert szubjektív lenni ítéleteiben és vonzalmaiban, hogy mégis megőrizte a tárgyilagosságot.

Babits sokkal többet ismert az angol költészetből, mint amit műfordításaiban végül is bemutatott, s fordításainak többsége még az ifjúkori begyűjtés, útkeresés, tájékozódás, kalandozás szép költői időszakához kötődik, mégis elmondható, hogy a „szép hűtlenek” (Rába György megfogalmazása), vagyis Babits, Kosztolányi és Tóth Árpád, valamint Szabó Lőrinc nélkül a világirodalomról és benne az angol költészetről való ismereteink csekélyek és főleg távoliak és színtelenek lennének: ők valóban meghódították a magyar szívnek, szemnek és fülnek Albiont, s kissé magyarrá is varázsolták nekünk.

Mihály Babits as a member of the first generation of *Nyugat* was a significant contributor to the revival of the new Hungarian literature. He was mainly a poet but he has many important works in other literary genres as well. He wrote excellent literary historical reviews, essays and novels too. Babits identified himself not only with the Hungarian literature and history but also with the European universality and traditions. As a brilliant translator of the classical works of Dante, Sophocles, Shakespeare, Goethe, Baudelaire and others, he made known a whole intellectual world to the Hungarian cultural elite. He also advocated the unity of the European literature and mentality built on common traditions. The concept of this unity and cultural community dominated his whole life work and literary behaviour too.

This dissertation deals with his activity as a translator; first we get to know with his most important translations, then his interpreted works chosen from the English literature because the greatest number of his translations are from this field. The relationship between Babits and the English literature and within this the English poetry is interesting, important and informative because the poet's education, world view, taste and poetic disposition were formed by the Hungarian and English literature, mainly by the poetry of the 19th century. Babits as a translator, literary critic and essayist worked up his experiences gained in the field of English literature. Many times he did it directly but more often than not in an indirect way as it is done by every great poet and in all great works of literature where the different influences are mixed into an organic unity.

He expressed his views on English poetry in his work called *Az európai irodalom története* (*The History of the European Literature*). He offered a survey of English poetry in a chronological, closely-knit, well-proportioned way having still a lot of ambitious plans to carry out. He already started to learn and read in English as a teenager; his first translations were done at an early age. In 1905 he wrote a short, funny letter in English to Dezső Kosztolányi which indicated the method of his self-taught English learning at that time. The importance of his interest in English literature lies in the fact that he was the first to be able to draw people's attention to English and American literature and he determined the main points of references of the Hungarian literary orientation. His poems having been translated into English since then give evidence to the fact that he might as well be the follower of post-romantic and pre-modern English poetry; his intellectual poetry and poetic attitude can best be identified with Yeats.

The starting point of his poetic career could be marked by the publication of *Pávatollak (Peacock Feathers)* in 1920. But before this he experimented with the translation of a number of poems, he did it mainly on the lessons of Négyessy. These early poems are characterised by the idea of an anthology. In the volume of *Pávatollak (Peacock Feathers)* there can be separated two parts, a French and an English one. The French part is dominated by the translations of Baudelaire's poems; firstly because there are as many translations of Baudelaire's poems as the number of all the others together. Secondly because his ideas as a conscious translator could be felt for the first time in these poems. The translations of Verlaine's poems meant a musical experiment to him. The most important feature of Verlaine's poems is their musicality and Babits tried to convey it to the readers.

The translations of Oscar Wilde's poems meant a transition between his English and French periods. He was keen on Wilde's poetry that is why he published a volume containing his poems of which title was *Oszkár Wilde verseiből (From Oscar Wilde's Poems)*. The English poets meant a great disclosure to him. While translating Poe's poems, he was experimenting with musicality which he had already done while translating Verlaine's poems. In the volume of *Pávatollak (Peacock Feathers)* we can also find the translations of the poems by Wordsworth, Meredith, Dante Gabriel Rossetti, Keats, Shelley and Whitman.

The greatest work of Babits as a translator was his interpretation of Divine Comedy written by Dante. He also translated Goethe's Iphigenia in order to emphasise the triumph of the moral laws and ideals of humanity during the period of Classicism. He liked not only Shakespeare's plays but the ones belonging to the ancient Greek period. He got to the prime of his career as a translator by interpreting the Greek dramas. Oedipus Rex is characterised by tone-fidelity and a smooth style. Oedipus in Colonus translated in the last years of his life is characterised by philological fidelity and a simple, classical, naive style. In 1933 the collection of his hymn-translations called *Amor Sanctus* was published. This volume was a successful experiment in the naive tone which is close to the spoken language but at the same time it was also an experiment in rhymes, rhythm and styles typical of the first generation of *Nyugat*.

In the poetic career of Babits getting familiar with the English poetry was of enormous significance. He became the expert in English literature among the members of the great generation of *Nyugat*, what is more the king of it in Hungary until the appearance of Halász Gábor and Szerb Antal. His role in the spread of English

education in Hungary is unique. None of the members of the literary and intellectual life in Hungary drew people's attention to English literature to such a degree as he did. Of course, for this activity of his he had to speak English but at that time he had little chance of learning this language. It is still a debatable question what his command of English was like, who taught him and where he learnt it. This issue is declared by many people in different ways.

His English translations were very successful in Hungary. Many of his translations were published not only in separate volumes but in anthologies as well. It could satisfy him to a great extent that several of his translations done in his youth belong to the common property of our national literature and his life work as a translator made a great effect on the generations following him.

Babits regarded translation as more important and serious than it seems at first sight. In his youth he wrote an essay on literary translation called *A műfordítás filozófiája (The Philosophy of Translation)*. This work was based on the philosophy of Spenser. He expressed his further views on this topic in his essay called *Dante filozófiája (The Philosophy of Dante)*. He always regarded translation as an original work and his own work of art. He thought that Hungarian language was entirely suitable for interpreting the great literary works. In his ideas about translation the development of the personality of a poet is of utmost concern which at the same time meant the conscious improvement in his translations of poems done in his youth. Babits always emphasised the importance of translation in the intellectual cooperation among nations. One of his most important ideas produced about translation is that the more thoughts there are in a poem and the richer it is in musicality, the more difficult it is to translate.

Keeping an eye on foreign literary works and knowing them was always typical of the Hungarian intellectual elite. Many people tried to decode the mysterious relationship between a translated work, its translator and the original work. This dissertation tries to show the different ideas about this relationship and also tries to determine what the real task of a translator is. It is generally agreed by literary critics that a translator is like the first reader, critic and analyst of an author's work. He grasps what he finds important in the work to be translated and with the help of it he sets the directions and stresses of his own interpretation. While translating a poem or a prose work, he certainly faces a lot of difficulties. Translating a poem is an exceptionally huge challenge to a translator as poetry has many linguistic boundaries. The periodical *Nyugat* did a great job to make people get to know with the works of world literature.

Babits was the last Hungarian poet to be able to select the most important literary works of world literature within the given boundaries.

Babits approached the English life and the English soul through literature. In his opinion English poetry is the greatest achievement of world literature and the English nation is the most poetic in the world. In one of his essays he says that a poem is a better, deeper and more lively experience for the English nation than for any other nation in the world.

After the publication of the translations of the works by Greek and Latin authors, he published the psalm of Beda Venerabilis, an English monk. The title of this psalm belonging to the Latin hymns of the English historian is *Psalmus ad Dominum* translated from Latin. One of the most famous authors of hymn was John Peckham. The hymns translated by Babits can be found in *Az angol irodalom kincsesháza (The Jewel Box of the Literature)*. One of these hymns entitled *Ének Krisztus szerelméről (Song about Christ's Love)* was written by an unknown author and the other one was John Peckham's famous poem entitled *Himnusz a Szentháromságról (Hymn about the Holy Trinity)*. This poem contains both the Greek and the Latin interpretations of the Holy Trinity and it also assimilates them into one praise. There can be two explanations for Babits' interest in hymns. Firstly it meant a big challenge to him to interpret the Latin hymns as he could show how he was able to get over the difficulties of the Latin rhymes, rhythm and puns and he could try different variations of a form. On the other hand these poems speak about peace, suffering and forever dissatisfaction in such a nice way that they fascinated Babits.

The translation of the works containing religious topics was difficult for Babits but it was even more difficult to translate Shakespeare's works. Of these the greatest task was the interpretation of *The Tempest*. He always paid attention to the cult of Shakespeare in Hungary, analysed the translations, showed their weaknesses and tried to overcome them. In Shakespeare's works he analysed the excellent mixture of dramatic, lyrical and epic elements and tried to find the components of their intensive effects. In 1924 he made the plan of the basic principles of the new Shakespeare-translations which according to György Rába, is the stricter version of János Arany's principles of translation.

The Tempest was a turning point in Babits' career as a translator as he got close to the spoken language while having to change different tones, express dramatic situations and write beautiful descriptions. Babits might have been interested in this

drama for two reasons. Firstly for its unity and poetic quality. The island symbolises life, the magician is the Creator or the poet himself. The other explanation was given by John Dover Wilson, who says that *The Tempest* is a deeply religious poem where we can feel affection, pity, repentance and forgiveness typical of Christ's mentality and all of which cause the fact that in the end Caliban starts to speak about heavenly mercy.

Some critics liked his translation but some disliked it to a great extent. But all of them admitted that the real problems became clear while translating a text. They also emphasised the fact that it was difficult to talk about the merits of a work because it adds to its quality if it is translated by a great author. And as it is true that there is not a perfect literary work, it is also true that there is not a perfect translation.

Babits also interpreted two of Shakespeare's sonnets. These sonnets are highly emotional which can also be felt in his other translations, for instance in a poem written by John Wilmot, 2nd Earl of Rochester found in the collection called *Erato*. Babits wanted the Hungarian reading public to get to know this poem, because of its outspokenness and the way Rochester expressed his naughty ideas.

Babits translated the most poems from the English literature of the 19th century. In this period Blake was the first to attract the attention of Babits. He translated two of the preromantic poet's lyrical works entitled *The Birds* and *The Marriage of Heaven and Hell*. Both of these poems were written at the beginning of Blake's poetic career and neither of them has been translated into Hungarian since then. Babits was also interested in Wordsworth's poetry. He always emphasised that all the poets were somehow the disciples of Wordsworth whether they were aware of it or not. He translated two of his poems which do not belong to Wordsworth's most well-known poems. From among the second generation of the romantic poets, Shelley drew Babits' attention. He translated two of his not well-known poems just like in the case of Wordsworth. Babits might have translated them for their ease and melodiousness.

Babits not only translated the poems by English poets but Americans as well. First he tried to interpret William Cullen Bryant's poem called *June* which reflected the poet's state of mind. He also translated a lyrical work by Walt Whitman who was discovered by the great generation of *Nyugat*. Besides Babits, Dezső Kosztolányi, Lőrinc Szabó and later Lajos Kassák, Milán Füst, István Vas and Sándor Weöres also translated his poems. The interpretation of Poe's works shows that Babits has become a conscious and experienced translator. He always said that Poe had been an English poet and that he had been brought up on English traditions that is why all the traits of the

Victorian Age could be felt on him. Babits might have been fascinated by Poe's excellent poetic solutions and always strove to convey them as nicely as possible. Poe was very brave in his poems which inspired Babits to act in the same way. He translated among others *Annabel Lee*, *Ulalume* and *The Raven* which was interpreted by Kosztolányi and Árpád Tóth as well. This poem made a lot of poets try to cope with its translation. Already in the 19th century some poets made a great effort to interpret it and this tendency went on in the 20th century as well. Critics agree on the fact that Árpád Tóth's translation is the most successful.

Sensitivity to beauty was typical not only of Bryant's and Poe's poetry but of Keats' as well. Babits translated some of his poems, for instance *La Belle Dame sans Merci*. It is the poem some words, some archaic expressions are enough to make the readers fly into a fictitious world. The archaic expressions of Babits depict a marvellous magic world. In Keats' other poems there can be found several archaic words but Babits changed them into popular words and this way he created a poem similar to a folk ballad.

Babits' most favourite poets were the lyricists of the Victorian Age and he interpreted many of their poems. He regarded Robert Browning as the greatest psychological poet besides Shakespeare. In Browning's poems which are called dramatic monologues the chain of moods and its changes can be noticed. All these are interpreted by Babits in an excellent way. He also translated a poem by Browning's wife as well. He chose the 21st sonnet from her collection called *Sonnets from the Portuguese*. In this sonnet he did not insist on the original text, he mainly tried to convey the mood of love, which he did successfully. The young Babits paid attention to the poetry of Tennyson too. Tennyson meant the poet to him who was always able to find harmony in everything, in himself and in the lives of all the people. The translation of his poem called *The Lotos-Eaters* was a formidable task for Babits. His most favourite poet was Swinburne whose mentality, views on literature were similar to his ones. He spoke about Swinburne as the poet of musicality and decadence and the lover of the Greek culture. Swinburne made a great impact on him mainly for his linguistic and formal expressions, most of which he applied in his poems too. But Swinburne's decorative and sugary style was not popular among the members of *Nyugat* that is why there are not many poems of his translated into Hungarian. Babits must have read more of his poems than he actually translated as he interpreted only four of his lyrical works. Besides the three main Victorian poets, Babits also wrote an essay on George Meredith.

In his opinion he is one of the most difficult authors to understand. He may have chosen his poem called *Lucifer in Starlight* for its romantic satanism. He did not consider it a good poem therefore he did not spend much time on its translation. Anyway it was typical of him to get into a bad mood and on these occasions he did not have enough patience to finish his works. The best example of this is the end of his novel called *Kártyavár (House of Cards)*.

Among his shorter translations we can find Dante Gabriel Rossetti's poem called *The Card-Dealer*. It might have been interesting to Babits because death is described in a romantic and mystic way.

Besides Swinburne, Babits' other most favourite poet was Oscar Wilde. His life and works are characterised by sharp contrasts. Nowadays he is known for his nice but sad tales. The eighth issue of *Nyugat* in 1911 was started by *Charmides* in Babits' translation as a support of all the praises which the periodical gave to Wilde. The most significant of Wilde's poems are those in which he expresses his views on aestheticism. To able to do it as nicely as he could, he applied for the help of Walter Pater, his mentor and for the French impressionist painters. Pater's influence can best be felt on his impressionist poems such as *Impression du Matin*, *Les Silhouettes*, *Impression* which are all translated by Babits. He also interpreted *Ave Imperatrix*, *By the Arno* and *Symphony in Yellow*.

He also translated some of the poems written by 20th century poets such as Galsworthy, Walter De La Mare, Sigfrid Sassoon, John Drinkwater, Anne Wickham and Vernon Duckworth Barker. He interpreted one of Yeats' poems called *He Wishes His Beloved*. Yeats had the same forerunner as Babits, namely Wilde. The other similarity between them is that Blake was their favourite poet and mentor too. It can be said that Babits' intellectual poetry and his mentality can best be connected to Yeats'.

Babits' complex poetic world is difficult to describe or characterise by any of the trends of schools and as it can be seen in his autobiography, he always tried to keep contact with contemporary poetry. What Babits says about the features of Árpád Tóth's translations is also true of his own translations namely both of them approached the original work with more and more respect and loyalty. He was able to and dared to be subjective in his opinions and judgements while remaining objective.

He must have known much more from English literature than he actually showed in his translations. Most of them are the products of his youth when he tried to find the way of his poetry. Besides all these, it can be said that our knowledge of world

literature and within it English poetry would be less and more superficial without the so called „beautiful, unfaithful poets”, namely Babits, Kosztolányi, Árpád Tóth and Lőrinc Szabó. They made known England and the English culture to the Hungarian people and also gave it a little Hungarian flavour.